JUHANI NIEMI

Larin-Kyösti

En finsk eller en svensk diktare?

Den finska litteraturens huvudfåra under 1890-talet har av hävd beskrivits som nyromantisk. Begreppet togs i bruk av periodens ledande finska skald Eino Leino som debuterade i 17-årsåldern med diktsamlingen *Maaliskuun lauluja* (1896, sv. Marssånger). Det har sagts att litteraturen inom den nationella nyromantiken, även kallad den nationella symbolismen, tillsammans med andra konstarter skapade en hög syntes genom att förena finskt, karelskt, traditionellt kalevalainspirerat och modernt utländskt stoff.[1] Inriktningen utgjorde kulmen på de ansträngningar att finna den nationella identiteten som pågått under hela 1800-talet.

Även Karl Gustaf Larson (1873–1948) som använde pseudonymen Larin-Kyösti – ett slags förfinskning av det ursprungliga namnet – inledde sin litterära produktion med avstamp i det nationella och nyromantiska.[2] Han föddes i Tavastehus och var sina sverigesvenska föräldrars förstfödda barn. Trots att författaren hade svenska som hemspråk skrev han hela sin produktion på finska. Larin-Kyöstis debutverk *Tän pojan kevätrallatuksia* (sv. Den här gossens vårvisor) utkom 1897. Diktarens tidiga lyrik fick sin språkliga och metriska form från den finska folktraditionen, såväl från dikter ur *Kalevala* som från nyare folksånger. Som diktare steg Larin-Kyösti snabbt upp på den finska parnassen som en lyrisk folkskildrare men han skrev även pjäser och framträdde senare som epiker. Hans produktion som oavbrutet flödade ända in på 1940-talet, omfattar ett sextiotal verk.

1 Kai Laitinen, *Suomen kirjallisuuden historia.* 4. nytryck, Helsinki: Otava 1997, s. 235.

2 Larin Paraske som under denna period blivit känd som folkdiktare kan ha inspirerat till eller fungerat som modell för författarnamnet.

Larin-Kyösti var under sin tid en av de mest uppskattade finska författarna vilket påvisas av att inte mindre än åtta av hans verk, publicerade mellan åren 1899 och 1917, tilldelades statens eller Finska Litteratursällskapets litteraturpris. Endast Juhani Aho och Eino Leino rönte mer erkänsla i form av priser. Att man redan i ett tidigt skede började ge ut verk i urval av Larin-Kyöstis produktion, vittnar om den betydelse han hade. Under författarens egen livstid verkar hans anseende ha nått sin kulmen efter att de två banden av diktsamlingen *Korpinäkyjä* (1915 och 1917, sv. Vyer från ödemarken) utkom. De mottogs med oreserverad uppskattning av inflytelserika finska kritiker.[3]

Eposen i *Korpinäkyjä* grundade sig delvis på gamla tavastländska folkberättelser som diktaren hört under sina resor till avlägsna platser i sitt hemlandskap. I synnerhet Volter Kilpi underströk de tavastländska dragen men även den sammansmältning som sker med omgivningen i Larin-Kyöstis dikter.[4] Ur en diktares perspektiv kan utgångspunkterna för texterna därmed ses som finska och i synnerhet i den tidiga produktionen som tavastländska. I takt med att Larin-Kyösti utvecklades som författare och strävade efter att nå bredare sammanhang blev han småningom en kosmopolit som gav uttryck för allmängiltiga toner och allmänmänskliga känslor. Med svenska som modersmål, men finsk i hjärtat och i sin ordkonst, rörde han sig med öppna ögon och öron och var mottaglig för olika influenser.

Larin-Kyöstis litterära karriär nådde en brytningspunkt då han i ett tidigt skede av sitt författarskap höll på att etablera sig som en tavastländsk folkskald. En brytning med denna roll kom första gången till uttryck i *Etsijän Tarina* (1901, sv. Sökarens berättelse), hans sjätte verk. Diktverket som består av tretton sånger kan tolkas som en berättelse om en ung man som försöker finna sig själv i en finsk småstadsmiljö. Samtidigt är *Etsijän Tarina* en form av en sjukdomsberättelse: till sjukdomsbilden hör att protagonisten i sina drömmar ser hur hans personlighet delas itu. I den känslostämning som identitetskrisen ger upphov till upplever han att han lever i ett språkligt och kulturellt gränstillstånd:

3 Juhani Niemi, *Larin-Kyösti. Kansanlaulaja ja kosmopoliitti,* Hämeenlinna: Karisto 2016, s. 157–161.

4 Ibid., s. 151.

Och likväl är landet mig främmande,
i dess ande, i dess luft jag ej kan leva,
och tanken irrar längs två stränder,
två fosterländer mig förlänats,
jag ett motstridigt älsklingsbarn lär vara
jag utmanar språket i tvenne gränstrakter
jag betraktar den vida världen
men hjärtat sjunger om fosterlandet
där jag grät som barn och lekte
och en förtrollande saga jag hörde om kvällen
min själ fylldes av skogens brus
där sorgens kantele ekar.[5]

Larin-Kyösti var född i Finland och hade fått sina centrala litterära influenser i en finsk miljö. Ändå upplevde han att han befann sig på främmande mark. I sina memoarer har han berättat att verket som han själv kallade för en ”symbolisk tankedikt” ,[6] kom till i födelsestaden Tavastehus, hans stadigvarande bostadsort i början av 1900-talet. Småstadens miljö går att känna igen i verkets sista sång där det världsåskådande grubblandet söker en syntes utan att finna den.

Etsijän Tarina erbjuder en nyckel till den centrala konflikten mellan två kulturer som Larin-Kyöstis liv och produktion präglas av. Utgångspunkten i min essä är att reflektera över varför detta varande mellan två kulturer blev ett problem för honom och en utmaning som han sökte finna lösningen på i hela sin litterära produktion. För att belysa problemet måste man ta en titt på hans släkthistoria och uppväxtmiljö i en finskspråkig småstad i slutet av 1800-talet.

5 Larin-Kyösti, *Etsijän Tarina,* Porvoo: Werner Söderström 1901, s. 76–77. ”Ja sentään vieras mulle on se maa, / sen hengess', ilmassa en elää saata, / ja kahta rantaa aatos harhailee, / kaks mulle luotiin kotimaata, / ma ristiriitain lempilapsi lien, / ma kahden rajakunnan kieltä haastan, / ma katson koko, laajaa maailmaa, / mut sydän laulaa synnyinmaasta, / miss' itkin lasna sekä leikin löin / ja kuulin illoin kummaa tarun taikaa, / miss' sieluuni sain korven kohinan / ja missä surun kannel kaikaa.” Om inget annat anges har översättningar av citat till svenska gjorts av översättaren.

6 Larin-Kyösti, ”Tarinaa teoksista”, Ensio Rislakki (toim.), *Me kerromme itsestämme,* Helsinki: Otava 1946, s. 201.

Rötter i Sverige

Två år innan *Etsijän Tarina* skrev Larin-Kyösti en redogörelse om sina rötter för ett biografiskt uppslagsverk. Rötterna fanns i Sverige. Larin-Kyöstis mor Sofia Wilhelmina Skog var född i Husby-Rekarne socken som numera hör till staden Eskilstuna. Fadern Gustaf Israel Larson kom från Norrköping. ”Det finns inga baroner eller grevar i släkten som historien skulle ha förevigat utan hantverkare och bönder som slagit med släggan och flåhackan”, sammanfattade Larin-Kyösti sinnelaget i sin mors släkt.[7] I sin redogörelse slätade diktaren över sin sverigesvenska bakgrund genom att hänvisa till släktens ”något sneda ögon och delvis finska drag”. På skoj föreslog han att ”av de finnar som under Gustaf Vasas tid och efteråt flyttade från Österbotten till Värmland, blev även min förfader kvar på vägen!” [8]

Som dotter i en fattig smedfamilj tvingades Sofia Wilhelmina (Mina inom familjen) Skog, född 1834, i unga år att ta anställning som piga. Enligt vissa uppgifter skötte hon redan som femåring främmande familjers barn och som nioåring tjänade hon i adelsfamiljen Lejonhufvud samtidigt som hon ”fick ränna likt ett visitkort även hos andra adelsfamiljer”.[9] Under sin uppväxt bodde Wilhelmina Skog en lång tid i Eskilstuna där hon hade andra släktingar nära. I mitten av 1850-talet har hon veterligen flyttat till Åbo i Finland varifrån hon

7 Släktuppgifter från 1899, Biografica, Kyösti Larsons arkiv, Finska Litteratursällskapets litteraturarkiv, Helsingfors. ”Ei suvussa ole paroonia eikä kreivejä, jotka historia olisi ikuistuttanut, vaan käsityöläisiä ja talonpoikia ja moukaria ja kuokkaa ne ovat heiluttaneet”.

8 Ibid. ”hieman vinoihin silmiin ja osaksi suomalaisiin piirteisiin”; ”kyllä varmaan niistä suomalaisista, jotka Kustaa Vaasan aikoina ja sen jälkeen muuttivat Pohjanmaalta Värmlantiin, tielle tipahti se minunkin kantaisäni!” Larin-Kyösti förefaller ha fått uppgifter om sin släkt främst av sin mor. I Kyösti Larsons arkiv vid Finska Litteratursällskapet finns en stor mängd brev som skickats till Sofia Wilhelmina Larson 1860–1911. Det är brev som skrivits av Larin-Kyöstis morfar och andra släktingar på mödernet. Larin-Kyösti har senare fått mer officiella uppgifter om sin släkt från Vadstena Landsarkiv i ett brev signerat av Ernst Nygren 26/1 1935. Brevet har beställts av rektor E. Granit-Iloniemi (Helsingfors). Brev till Larin-Kyösti, Nationalbibliotekets handskriftssamling, Helsingfors.

9 Larin-Kyösti, ”Tienviittoja ja veräjiä elämäni taipaleelta”, *Valittuja runoja*. Toinen sarja, Helsinki: Otava 1923, s. 6–7. ”sai juosta toisiin aatelisperheisiin jonkinlaisena käyntikorttina”.

rest med kärra till Helsingfors. Där tjänade hon ett tiotal år som husföreståndarinna hos statsrådet Reinhold Cygnaeus, bror till professor Fredrik Cygnaeus.[10]

Larin-Kyöstis far, Gustaf Israel Larson, född 1845, bodde vid kusten i Norrköping, där fadern Gustaf Larson (1812–1871) arbetade som vävmästare. Livet i vävarfamiljen var torftigt och förvärrades av moderns död då Gustaf Israel var tre år gammal. Enligt Larin-Kyöstis utsaga kom hans far inte överens med sin styvmor och efter att fadern vuxit upp begav han sig till Stockholm för att leta efter arbete. Gustaf Israel Larson fick ändå inte kontoristtjänsten som han hoppats på. ”Bristen på bröd tvingade honom att bli krögare i en oviss bransch, vilket även blev hans olycka”, som Larin-Kyösti formulerar sin fars berättelse i en senare författad släktredogörelse.[11]

I slutet av 1860-talet har Gustaf Larson gett sig i väg till Finland för att leta efter lyckan. Där träffade han troligtvis av en slump sin landsmaninna Wilhelmina Skog som var elva år äldre och till det yttre mer storvuxen, något som väckte uppmärksamhet. I min bok *Larin-Kyösti. Kansanlaulaja ja kosmopoliitti* nämner jag hur hennes bror Augustin beskrev henne som en jättekvinna. Larin-Kyöstis föräldrar har förmodligen bekantat sig närmare med varandra först i början av 1870-talet. Enligt vissa uppgifter ska det första mötet ha skett i Björneborg, medan andra källor uppger att paret träffades i landets huvudstad.[12]

Gustaf Larson och Wilhelmina Skog gifte sig i Helsingfors i början av 1873 och flyttade strax därefter till Tavastehus där de erbjöds en möjlighet att hyra restaurangen i stadsparken. Paret Larson hade redan övat sig på restaurangverksamhet i Helsingfors där de drivit en officersklubb. Att de flyttade till just Tavastland kan även tillskrivas slumpen. Viktigt att minnas är att efter att den första järnvägsförbindelsen stod färdig på 1860-talet hade Tavastehus förvandlats

10 Ibid. Jfr. även Eino Salokas opublicerade manuskript ”Larin-Kyöstin elämä ja nuoruudenrunous vv 1873–1923”, Eino Salokas arkiv, Finska Litteratursällskapets litteraturarkiv, Helsingfors.

11 Larin-Kyösti, ”Tienviittoja ja veräjiä elämäni taipaleelta”, s. 7–8. ”leivänpuute pakotti hänet ravintoloitsijan levottomalle alalle, mikä koitui hänen onnettomuudekseen”.

12 Ibid., s. 6; Väinö Kolkkala, ”Larin-Kyöstiä tapaamassa”, *Turun Sanomat* 22/4 1926.

till något av en ”förstad till Helsingfors”, som Zacharias Topelius beskriver staden på 1870-talet i sitt verk *En resa i Finland*.[13]

Men att stadga sig i en stad i inlandet blev en stor utmaning för Gustaf och Wilhelmina Larson. Situationen underlättades i någon mån av att svenska användes allmänt i Tavastehus inom handelsbranschen. Ett speciellt drag för småstaden var även att invandrare från Sverige dominerade hotell- och restaurangbranschen från mitten av 1800-talet ända fram till första världskriget. Paret Larson skaffade även sverigesvensk personal till sina företag.[14]

Familjeidyllen går i kras

Två månader efter Gustaf och Wilhelmina Larsons bröllop, den 5 juni 1873, föddes deras son som fick sitt namn efter sin far och sin farfar. Inom familjekretsen började man senare kalla Karl Gustaf Larson för Gösta och då han började skolan förfinskades namnet till Kyösti eller Kössi.[15] Enligt sina memoarer som Larin-Kyösti skrev när han var 50 år, föddes han:

> på sommarmånadens femte dag, under morgonens andra timme i trädgårdsmästarens stuga i Tavastehus stadspark ’Park’, medan lövsångaren kvittrade i parkens strandträd av rädsla för att nykomlingen skulle förstöra dess lilla bo.[16]

I sina memoarer skriver Larin-Kyösti att fadern kunde tala flytande tyska och läste böcker. I faderns hembibliotek ingick bland annat en utgåva av Dantes *Divina Commedia* från 1800-talet med Gustave Dorés illustrationer. I enlighet med krögarens åligganden var Larson en social person och visade prov på konstnärlig talang.

13 Larin-Kyösti, ”Tienviittoja ja veräjiä elämäni taipaleelta”, s. 6; Zacharias Topelius, *En resa i Finland*. Första Serien, Helsingfors: F. Tilgmanns förlag 1873, s. 73.

14 Y.S. Koskimies, *Hämeenlinnan kaupungin historia 1875–1944*, Hämeenlinna: Arvi A. Karisto oy 1966, s. 49, 489–492.

15 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 21.

16 Larin-Kyösti, ”Tienviittoja ja veräjiä elämäni taipaleelta”, s. 6. ”suvikuun viidentenä päivänä toisella tunnilla aamulla Hämeenlinnan kaupunginpuiston, ’Parkin’, puutarhurin tuvassa, uunilinnun piipattaessa puiston rantapuussa pelätessään pienen pesänsä rikkojaa”.

> I kamratsällskap var han gladlynt och lekfull, han hade en klar tenorröst, kunde buktala, klädde ut sig för att roa sitt sällskap, gjorde dockteater åt oss barn, åt mig och min syster, och flyttade på dockorna samtidigt som han gav dem repliker.[17]

Så har Larin-Kyösti berättat om sin far. ”Jag tror att jag ärvt mina konstnärliga intressen, min teaterlust och humor av min far medan jag fått håg för ömsint lyrik av min mor”, funderade författaren Larin-Kyösti i mogen ålder på sin bakgrund.[18]

Idyllen hos familjen Larson krossades i slutet av mars 1884 då fadern begick självmord genom att skära upp sina handleder. Tidpunkten var laddad av hjärtskärande symbolik: samma dag (den 29 mars) hade det förflutit elva år sedan Gustaf och Wilhelmina Larsons bröllopsdag. På ett sätt som var typiskt för tidens journalistik publicerade dagstidningarna ogenerat nyheten om den självförvållade döden.[19] Veterligen låg spelskulder som hopat sig i bakgrunden för beslutet.[20]

Trots att familjen var förkrossad av den tragiska händelsen klarade den sig ur krisen tack vare Wilhelmina Larsons idoga arbete. Man kunde till och med utveckla restaurangverksamheten då fru Larson lyckades förhandla sig till ett lån av ölfabrikören J. F. Schmausser. Med hjälp av lånet kunde hon grunda ett vandrarhem på sin tomt i centrum av Tavastehus. ”Jag vill betala tillbaka alla skulder för barnens skull”,

17 Ibid., s. 8. ”Toveriseuroissa hän oli hilpeä ja kujeellinen, hänellä oli heleä tenoriääni, oli vatsastapuhuja, pukeutui valepukuun huvittaen seuraansa, teki meille lapsille, minulle ja sisarelleni, nukketeatterin ja siirrellen nukkeja supatteli niiden suuhun vuorosanoja”. Larin-Kyöstis konstnärlighet verkar ha gått i arv ännu längre tillbaka i släkten. Författarens kusin på fädernet Maria Larson berättar i ett brev skickat 6/11 1932 om kusinernas gemensamma farfar som kan beskrivas som en respektabel personlighet. Enligt brevet rodde farfadern med sin hustru ut på en sjö i en liten båt. Under samma utfärd tände de en brasa och sov i skogen. Farfadern brukade ta med sin violin och väcka sin hustru med att spela på instrumentet. På motsvarande sätt påpekade Larin-Kyösti i ett odaterat brevutkast från 1930-talet till Maria Larson, att han ärvt ”håg för poesi och musik av min farfar”. Brev till Larin-Kyösti, Nationalbibliotekets handskriftssamling, Helsingfors.

18 Larin-Kyösti, ”Tienviittoja ja veräjiä elämäni taipaleelta”, s. 8. ”Isältä luulen perineeni taiteelliset harrastukseni, teatterihaluni ja huumorin, äidiltä hellän lyyrillisyyden”.

19 ”Itsemurha”, *Hämeen Sanomat* 1/4 1884; ”Itsemurha”, *Hämäläinen* 2/4 1884.

20 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 26.

lär hon ha sagt åt sina fordringsägare.[21] En annan av hennes principer löd enligt följande: ”Själv har jag inte fått någon bildning men jag vill skaffa en för mina barn.”[22] Wilhelmina Larson var känd som en driftig kvinna som skötte om sin restaurang och vandrarhemmet ända fram till november 1909 då hon var 75 år. Hon dog i oktober 1914. Hennes kista sänktes ner i samma grav med maken, som avlidit 30 år tidigare. Trettiofyra år senare i december 1948 sänktes även deras ogifta son ner i en urna på samma sista viloplats i Rapamäki i Tavastehus. [23]

I skola hos fennomanerna

Med tanke på föräldrarnas svenska rötter kan man fråga sig varför den förstfödda i familjen Larson sattes i en finsk skola hösten 1880 trots att det på den tiden skulle ha funnits en svensk skola för yngre barn i Tavastehus. En orsak kan ha varit att Wilhelmina Larson i Helsingfors hade tjänat i kretsar där finsknationella tankegångar var framträdande – hon hade ju observerat finskhetsivraren Fredrik Cygnaeus på nära håll. Det finsknationella syntes senare i hur Larin-Kyöstis mor klädde sig då hon bar en bild av nationalskalden J. L. Runeberg runt sin hals. Enligt vissa uppgifter skulle även Gustaf Larson ha varit intresserad av J. V. Snellmans tankegångar.[24] I sista hand grundade sig beslutet att sätta sonen i finsk skola på faderns vilja, såsom Larin-Kyösti senare bekräftar i sina anteckningar från 1930-talet.[25]

Gösta Larson skrevs in i ett finskspråkigt läroverk som kallades förberedande skola (fi. Valmistava koulu) och leddes av Lucina Hagman. Hagman som senare verkade som kvinnorörelsens frontfigur och riksdagsledamot samt skrev Minna Canths biografi, hade anlänt till Tavastehus 1875 som nyutexaminerad lärarinna. Det var samma

21 Larin-Kyösti, ”Tienviittoja ja veräjiä elämäni taipaleelta”, s. 9. ”Lasteni takia tahdon maksaa kaikki velat”.

22 Ibid.; ”Itse en ole saanut sivistystä, mutta minä tahdon sen hankkia lapsilleni.” Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 27.

23 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 142–143, 260.

24 Väinö Kolkkala, ”Larin-Kyöstin parissa. Lyhyt silmäys runoilijan 50 ikävuoteen”, *Joulukellot* 1923.

25 Larin-Kyöstis anteckning 26/4 1933, Biografica, Kyösti Larsons arkiv, Finska Litteratursällskapets litteraturarkiv, Helsingfors.

år som skolan hade grundats.[26] Larin-Kyösti som var ”nästan helt enspråkig” när han började sin skolgång hade förmodligen anpassningssvårigheter. I Hagmans skola satte man vid behov pli på pojken som talade dålig finska. ”I den förberedande skolan var jag nog något av en rackarunge”, mindes Larin-Kyösti sina första skolår i verket *Kotoisilta kujilta* (sv. Från hemknutarna). Han tillade att läraren ibland som straff flyttade honom till ett ”mörkt kontor”.[27]

Den förberedande skolan omfattade tre år men den blivande diktaren fick gå fyra år i den innan han var mogen för ansökan till första klassen i Tavastehus normallyceum, känt för sina fennomanska värderingar. Han förbättrade sina resultat mot slutet av skolåret och fick för detta ett pris på tio mark våren 1884. Efter att normallyceet flyttade till Helsingfors 1887 omvandlades det till ett klassiskt lyceum. I det mer krävande läroverket förblev Larin-Kyöstis skolframgång svagare och han lyckades inte längre bli en av stipendiaterna.[28]

Matematiken blev Larin-Kyöstis stötesten redan på de lägre klasserna och orsaken till att han enligt egen utsago upplevde skolan som en ”tortyrkammare”. [29] Som kompensation för de bristfälliga kunskaperna i matematik glänste han med sina prestationer i gymnastik. Den äldre tidens undervisning i lyceet erbjöd många olika slag av färdigheter och vägkost för livet åt sina elever. Det klassiska lyceet var framför allt ett läroverk för bildning. Skolan fäste särskild uppmärksamhet vid språk och litteratur. Man studerade flera olika språk redan på de lägre klasserna: svenska från och med första klass, ryska, tyska och latin från och med andra klass och senare även grekiska och franska. På tidstypiskt sätt omfattade skolans olika ämnen rikligt med skönlitteratur. I latin läste man klassiker, i svenska J. L. Runeberg, i ryska Vladimir Pusjkin, i tyska Friedrich Schiller. I undervisningen i finska läste man Zacharias Topelius *Boken om vårt land* på finska och en stor

26 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 29.

27 Larin-Kyösti, *Kotoisilta kujilta. Muistelmakuvauksia,* Hämeenlinna: Arvi A. Karisto oy 1934, s. 40. ”Olinhan kyllä valmistavassa koulussa ollut aika vallaton vesa”; ”pimeään konttoriin”.

28 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 30.

29 Larin-Kyösti, ”Miten olen löytänyt elämänurani?”, *Otava* 1914:4, s. 456. ”kidutuslaitokseksi”.

del av undervisningen gick åt till att studera dikterna i *Kalevala*.[30]

Genom sitt modersmål var det lätt för Larin-Kyösti att fördjupa sig i svensk lyrik, ett intresse som fått sin grund redan i barndomshemmet. Bellmans visor hade ju varit hans fars favoritlyrik som man ständigt sjöng i hemmet.[31] Skolpojken kunde tillägna sig ytterligare svenskt litterärt kapital i lyceets bibliotek. Under Larin-Kyöstis skoltid verkade biträdande rektor och geografilärare Antti Favén, även kallad ”Paavi” (sv. Påven), som skolans bibliotekarie. Av honom lånade skolpojken dikter av bland andra Carl Michael Bellman, Anna Maria Lenngren, Olof Dalin och Johan Henrik Kellgren. Spår av dessa läsupplevelser syntes senare då Larin-Kyösti vid sekelskiftet översatte enstaka dikter av både Bellman och Lenngren till finska.[32] Även Zacharias Topelius *Fältskärns berättelser* blev bekanta via skolan.[33]

Den blivande diktaren Larin-Kyösti skrev verser och frispråkiga skämt i skoltidningarna. Andra elever fungerade som handledare för skrivandet. Lantmätarsonen Eino Lönnbohm, det vill säga *poeta laureatus* Eino Leino som kommit till Tavastehus från Paldamo via Uleåborg, blev sedermera läromästare för Larin-Kyösti i gymnasiet. Leino var fem år yngre men hade hunnit längre i de skriftliga övningarna. Han fick sin första dikt ”Kajaanin linna” (sv. Borgen i Kajana) publicerad i *Hämeen Sanomat* redan som tolvåring.[34]

Leino började på fjärde klassen i Tavastehus lyceum hösten 1890. I och med att Larin-Kyösti gick om årskurser hamnade han och Leino samtidigt på sjunde klass höstterminen 1893. De blev snabbt vänner och tillbringade mycket tid tillsammans. Leino gick nästan dagligen hem till sin kamrat för att spela kort, dricka kaffe och ibland avnjuta vin och punsch som Larin-Kyösti snott från förrådet i sin mors restaurang.[35]

30 *Hämeenlinnan lyseon vuosikertomukset* 1884–1895, Hämeenlinna: Hämeenlinnan lyseo 1885–1895, passim.

31 Larin-Kyösti, *Juvenilia. Nuoren teinin ja runoniekan muistelmia,* Helsinki: Otava 1927, s. 88–89; Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 38.

32 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 119.

33 Ibid., s. 38.

34 Ibid., s. 39; Juhani Niemi, *Pilvenpiirtäjässä, maan kamaralla. Hämeen Sanomien vaiheita 125 vuotta,* Hämeenlinna: *Hämeen Sanomat* 2003, s. 55.

35 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 39–40.

Studentskrivningarna våren 1895 var för klassens primus Leino en enkel match även om han i ett brev till sin klasskamrat i början av juni berättade att han väntade med spänning på resultaten för de muntliga proven.[36] För Larin-Kyösti gav skrivningarna upphov till oro eftersom matematiken vållade svårigheter och ledde till att han blev underkänd. Det andra försöket lyckades: professor Teppo Homén, vän till Eino Leinos bror Kasimir, lät nåd gå före rätt. I sin villa i Lojo lät han studentaspiranten lösa en ekvation som denne närapå lärt sig utantill. Den lättade ynglingen, redan fyllda 22 år, fick sitt betyg och på hemvägen slängde han matematikboken i närmaste sjö. Efter detta tog han fram den tidigare införskaffade studentmössan ur resväskan, tryckte ner den på huvudet och reste med följande tåg till Tavastehus.[37]

Översättare av nordisk litteratur

Efter att under en tid ha studerat slavisk filologi vid universitetet i Helsingfors hängav sig Larin-Kyösti åt att skriva dikter på heltid. Debutboken *Tän pojan kevätrallatuksia* utkom 1897 och var en succé: den sålde genast slut och trycktes i flera upplagor, den sista 1912 i den förmånliga bokserien *50 pennin kirjasto* (sv. 50 pennis bibliotek).[38] Trots att Larin-Kyösti framför allt identifierades som en folklig diktare från en by i Tavastland, fick han positiv kritik även från finlandssvenskt håll. I synnerhet Arvid Mörne, en stigande stjärna inom finlandssvensk poesi, såg i Larin-Kyöstis debutverk äkta finskhet men noterade även Gustaf Fröding som debutantens förebild. Larin-Kyösti hade tagit denna svenska diktare till sin husgud tidigare på 1890-talet.[39] I en senare text mindes Larin-Kyösti hur hans intresse för Fröding vaknat:

> Frödings lysande stjärna uppenbarade sig i min horisont. Jag beslöt mig för att segla vidare under denna stjärna för att finna ett okänt, eller kanske redan funnet land. Förtrollad av de värmländska sångerna

36 Eino Leinos brev till Larin-Kyösti 2/6 1895. Kyösti Larsons arkiv, Finska Litteratursällskapets litteraturarkiv, Helsingfors.
37 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 41–42.
38 Ibid., s. 49.
39 Arvid Mörne, ”Ungfinsk lyrik. Kyösti Larson”, *Finsk Tidskrift* 1898:4, s. 257–261.

drömde jag om att kunna skapa liknande lyrik, dikter om tavastländska örtagårdar – finska toner.[40]

Efter att ha publicerat ett tiotal verk började Larin-Kyösti aktivt översätta nordisk litteratur, det vill säga svenska, norska och danska böcker till finska. Mest intresserad var han av att översätta August Strindberg som var en stor förebild. Av Strindbergs verk översatte han främst berättelser. När det gällde poesi översatte Larin-Kyösti flitigast och mest målmedvetet Gustaf Frödings dikter av vilka ett urval utkom 1908 med titeln *Runoja* (sv. Dikter). Urvalet gjordes i samarbete med Hjalmar Nortamo som översatt en del av Frödings texter till Raumodialekt. Beträffande andra nordiska språk översatte Larin-Kyösti främst Ludvig Holbergs pjäser, bland dem den ofta spelade klassikern *Den politiske kandestøber* (1722, finsk översättning 1908). Larin-Kyösti översatte även danska H. C. Andersen och norska sagor av J. A. Friis. Samtida recensenter kritiserade i synnerhet översättningarna av Holberg och därför blev de redigerade i de senare upplagorna.[41]

Den första finska översättningen av Strindbergs *En ovälkommen* (*Vieroksuttu*) utkom på Isak Julins förlag 1906 och omfattar endast 30 sidor. Det andra verket av Strindberg som utkom i Larin-Kyöstis översättning var *Vaiheita. Kokoelma kertomuksia* (1907, sv. Skeden. Berättelser i urval) som består av dels Uppsalanoveller ur verket *Från Fjärdingen och Svartbäcken* (1877), dels historiska berättelser ur serien *Svenska öden och äventyr* från 1880- och 1890-talen. I centrum för Strindbergs berättelser står ofta originella och tillbakadragna karaktärer. Havstematiken som var viktig för Strindberg men även för Larin-Kyösti framträder i berättelsen ”Marcus Larsson advokat”. Enligt uppgifter ur biografier baserar den sig på Strindbergs personliga upplevelser av att ha fått följa med utforskningar av skeppsbrott.[42]

40 Larin-Kyösti, ”Miten olen löytänyt elämänurani?”, s. 458. ”Taivaanrannalleni ilmestyi sitten Frödingin loistava tähti. Tämän tähden merkeissä päätin minä purjehtia eteenpäin löytääkseni tuntemattoman, ehkä jo ennen löydetyn maan. Värmlantilaisten laulujen lumoamana haaveilin voivani loihtia samankaltaisia säveleitä, Hämeen yrttitarhojen säveleitä – suomalaisia sointuja.”

41 Niemi, *Larin-Kyösti,* s. 119–120.

42 Göran Söderström, *Strindberg – ett liv,* Stockholm: Lind & Co 2013, s. 58.

Berättelsen är ett exempel på Strindbergs levande skärgårdsbeskrivningar som Larin-Kyösti översatte även senare i verket *Saaristolaiselämää* (1919, en översättning av Strindbergs novellsamling *Skärkarlsliv* 1888). Berättelserna i samlingen påminner om Larin-Kyöstis egna skärgårdsberättelser som han skrev i senare ålder.[43]

Mellan *Vaiheita* och *Saaristolaiselämää* utkom *Keikari sekä muita kertomuksia* (1911, sv. En snobb samt andra berättelser) i översättning av Larin-Kyösti. Tematiken i denna bok liknar den i *Vaiheita*. I sitt förord till *Keikari* presenterar Larin-Kyösti Strindberg i en berömmande ton. Enligt texten har Strindberg uppnått en position i Norden och även vidare omkring, som fått många tidigare motståndare att bli hans anhängare i stället. "Man börjar småningom förstå hans betydelse som förnyare och uppfostrare, som en förkämpe för sanningen och som en själslig förbättrare av mänskligheten", skrev Larin-Kyösti ett år innan Strindberg dog.[44] Denna syn överensstämmer med föreställningen om hur författaren redan under sin levnadstid blev en del av den europeiska litteraturen – en föreställning som senare etablerades inom Strindbergforskningen.[45]

Bokbandet *Satuja* har en särställning bland Strindbergöversättningarna. Den utgavs 1912 av förlagsaktiebolaget Suomalainen Kustannusosakeyhtiö Kansa där Larin-Kyöstis klasskamrat V. Hämeen-Anttila var chef. Ursprungsverket *Sagor* utkom 1903. Förläggaren skickade den finska översättningen till Strindberg så fort verket utkommit och beklagade bokens enkla typografiska form.[46] I Strindbergs sagor finns magiska element som uppenbarligen har inspirerat Larin-Kyösti att på 1910-talet skriva egna magiska berättelser. Exempelvis i verket

43 Om Larin-Kyöstis skärgårdsbeskrivningar, se Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 198–212.

44 Larin-Kyösti, "August Strindberg", *August Strindberg, Keikari ja muita suomennoksia,* Hämeenlinna: Arvi A. Karisto 1911, s. 6. "Vähitellen aletaan ymmärtää hänen suurta merkitystään uudistajana ja kasvattajana, totuuden taistelijana ja ihmiskunnan henkisenä parantajana".

45 Söderström, *Strindberg – ett liv,* s. 340–355.

46 Förlagsaktiebolaget Suomalainen Kustannusosakeyhtiö Kansa bad i ett brev daterat 21/2 1912 Strindberg om lov att översätta verket *Sagor* till finska. I ett brev daterat 27/3 1912 tackade förläggaren Strindberg för det jakande svaret. Två exemplar av *Satuja* (1912) i Larin-Kyöstis översättning skickades till författaren. Strindbergs brev till Kustannus Oy Kansa har inte påträffats. Björn Meidal (red.), *August Strindbergs brev 22,* Stockholm: Albert Bonniers förlag 2001, s. 260.

Oli kerran (1911, sv. Det var en gång) frigör sig författaren från sagotraditionens sedvanliga berättarformer.

Från samma år som de första översättningarna till finska utkom, finns ett flertal dikter av Larin-Kyösti som är tillägnade Strindberg. För att hedra Strindberg på dennes 60-årsdag skrev Larin-Kyösti en dikt som han även skickade till författaren med titeln ”Till August Strindberg ’mästaren’ på hans jubileumsdag”. Samtidigt bad han om författarens fotografi och autograf.[47] Att den finska diktaren bad om ett liknande minne av Strindbergs dotter Karin Smirnoff efter Strindbergs död, vittnar om Larin-Kyöstis hängivna beundran av ”mästaren”.[48]

På väg mot att bli en svensk diktare?

När Larin-Kyösti började översätta verk från nordiska språk organiserade han samtidigt ett översättningsprojekt där hans dittills utkomna produktion skulle presenteras för nordiska läsare. Diktaren värvade sju svenskspråkiga medarbetare som åtog sig att översätta enskilda och för envar lämpade texter. Efter några år färdigställdes och utgavs ett urval 1908 på Söderström & C:o under titeln *Dikter af Larin Kyösti (Gösta Larson)*. På verkets titelblad nämns Gunnar Castrén, Dagmar Forstén, Bertel Gripenberg, Rafael Lundqvist, Wilhelm Lundström, Arvid Mörne och Jacob Tegengren som översättare. Av dessa var Wilhelm Lundström, professor i klassiska språk, svensk medan de övriga var svenskspråkiga finländare med inflytande inom det litterära fältet.

47 Björn Meidal (red.), *August Strindbergs brev 17,* Stockholm: Albert Bonniers förlag 1991, s. 212. Detta är sammankopplat med en annan händelse som säger något om Larin-Kyöstis dyrkan av Strindberg. När Suomen Kirjailijaliitto (Finlands författarförbund) inte noterade Strindbergs 60-årsdag satte sig Larin-Kyösti offentligt på tvären med förbundet. Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 123.

48 Larin-Kyöstis brev till Karin Smirnoff 9/11 1912, Kyösti Larsons arkiv, Finska Litteratursällskapets litteraturarkiv, Helsingfors. Smirnoff hade enligt egen utsago inget annat att erbjuda än ett fotografi från 1900 som hon fått av sin far. I ett brev daterat 11/11 1912 skickar Smirnoff boken *Sista riddarn* som hon fått av sin far och ett fotografi taget i Göteborg, till Larin-Kyösti. Kyösti Larsons arkiv, Finska Litteratursällskapets litteraturarkiv, Helsingfors. Larin-Kyösti ska veterligen ha träffat Smirnoff sommaren 1905 när Strindbergs första fru Siri von Essen vistades på Pörtö i den finländska skärgården med sin dotter. Se Niemi, *Larin-Kyösti,* s. 86.

Man kan utgå från att dessa finlandssvenska översättare behärskade det finska språket.[49]

Larin-Kyösti har korresponderat per brev åtminstone med Castrén, Gripenberg, Lundström, Mörne och Tegengren. Gripenberg skrev brev i huvudsak på finska, ett språk som han behärskade utmärkt efter att ha bott en lång tid i Sääksmäki. Dagmar Forstén som hade en litterär bakgrund som skapare av sånglyrik, översatte flest dikter till svenska. Även Forsténs far, officeren Torsten Karl Forstén hade en bakgrund som diktare. Mörne översatte i sin tur dikter med havstematik, ett tema som var viktigt för honom och som kan liknas vid ämnen som finlandssvenskarna gärna föredrog. Utgående från korrespondensen fungerade litteraturforskaren Gunnar Castrén som ett slags kvalitetsgranskare av projektet och granskade de övriga översättarnas texter. Vid tidpunkten för färdigställandet av projektet arbetade Castrén som biblioteksamanuens vid universitetsbiblioteket i Helsingfors. Larin-Kyösti bad även om hjälp av Castrén, som hade mycket erfarenhet i det litterära fältet, med att hitta en förläggare men det visade sig vara svårt. I synnerhet bland svenska förläggare var intresset svalt och slutligen fastnade man för det finlandssvenska förlaget Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.[50]

Urvalet består av den tidiga produktionens tavastländska litterära målningar, historiska och mytologiska dikter samt av centrallyrik. Av Larin-Kyöstis prosa ingår tre översättningar. I slutet av urvalet har man bifogat en notering på författarens initiativ: ”Några sakliga afvikelser från de finska originaldikterna, som i öfversättningarna förekommer, bero på författarens uttalade önskan.”[51] Av detta kan man dra slutsatsen att Larin-Kyösti har deltagit aktivt i granskningen av översättningarna.

Dikter af Larin Kyösti fick såväl i de svenskspråkiga kretsarna i Finland som i Sverige, där den egentliga målgruppen fanns, ett positivt mottagande. På hemmafronten i Tavastehus presenterade och recenserade Valfrid Hedman, som var ett språkgeni och en vän till Larin-Kyösti, verket omgående. Han gick noggrant igenom enskilda

49 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 124.
50 Ibid., s. 125.
51 Larin Kyösti, ”Anmärkning”, Larin Kyösti, *Dikter,* Helsingfors: Söderström & C:o 1908, s. 175.

dikter och jämförde översättningarna med originalen. I sin slutsats menade han att vissa översättningar rentav förbättrat de ursprungliga dikterna:

> Fröken *Forsténs* smidiga och rena språk flyter naturligt, rentav med skälmsk lätthet i de många humoristiska sånger hon översatt, och de drömmande texterna och tankedikterna presenteras med fina drag, klart och säkert. Det är svårt att säga vilka av dem som är de bästa. Vi vill bara nämna att vi personligen blev mest betagna av den utmärkt översatta Kärestan som är en pingstenatt, av dikten Grind-Mikko som beskriver en gammal och skröplig grindvakt, av den drömlika Drömmens ö samt av den kraftfulla, trotsiga Bergvandraren. Den sistnämnda utstrålar fjällens storslagna stämning och alpernas oerhörda ensamhet. Den som klättrat högt i livet har inga vänner eller bekanta. Ensam betraktar han livet som sjuder i dalen från sin frostiga höjd. Känslorna som författaren kanske inte förmått uttrycka på det mjuka och milda finska språket klär hans översättare här med hjälp av en hård svensk stålklang, i rätt tonart.[52]

52 Valfrid Hedman, ”Suomalaista runoutta ruotsinkielellä”, *Hämetär* 15/12 1908. ”Luontevasti jopa veitikkamaisen kevyenä heittyy neiti *Forsténin* notkea, puhdas kieli hänen kääntämissään monissa humoristissa lauluissa ja hienopiirteisesti, selvästi ja varmasti esittää hän haaveilevat ja mieterunot. Vaikea on sanoa, mitkä niistä ovat parhaat. Mainitaksemme vain, että meitä itseämme enin viehättivät hienon hienosti käännetty Kärestan som är en pingstenatt (Heilani on kuin helluntai), vanhaa raihnaista veräjänavaaja-ukkoa kuvaava runo Grind-Mikko, haaveellinen Drömmens ö (Unelmien saari) ja voimakas, uhmaileva Bergvandraren (Vuorivaeltaja). Viimemainittu uhkuu jylhää tunturitunnelmaa ja alppien suurta yksinäisyyttä. Ken on hengen kukkuloille kiivennyt, ei hänellä ole tuttavia eikä ystäväpiiriä. Yksinään hän katselee jäisestä korkeudestaan laakson hyörivää elämää. Ne tunteet, mitä kirjailija pehmeällä vienolla suomenkielellä ehkä ei ole saanut kyllin voimakkaasti lausutuksi, pukee hänen kääntäjänsä tässä kovan, teräksisen, kerakkein kalskuvan ruotsin avulla oikeaan sointulajiinsa.” Valfrid Hedman var en tavastländsk polyglott som hjälpte Larin-Kyösti med korrespondensen utomlands och han deltog även i översättningen av Larin-Kyöstis böcker. I hembygdssamlingen vid Tavastehus bibliotek finns ett friexemplar av verket *Dikter,* donerat av Larin-Kyösti. Exemplaret är ”vänskapsfullt” tillägnat Hedman. Niemi, *Larin-Kyösti,* s. 142, 213 och 217. Om Hedman, se även Juhani Niemi, ”Valfrid Hedman (1872–1939). Itämaista eksotiikkaa pikkukaupungissa”, H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia 1*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2007, s. 576–578.

Signaturen A.K. menade i sin recension i *Hufvudstadsbladet* att de översatta dikterna gav intryck av att vara originaltexter. ”Vid genomläsandet af denna diktsamling har man svårt att frigöra sig från den föreställningen att det icke är originalpoesi man har framför sig”, löd argumentet. Enligt skribenten kunde en finsk diktare skatta sig lycklig över att ha fått ett så trovärdigt eko på tonfallet i sina sånger.[53] Denna uppfattning upprepades senare i många andra recensioner, även i Sverige. Översättarnas insatser uppskattades på bred front och i recensionerna tog man även upp enskilda översättares prestationer. Ernst von Wendt, recensent för *Åbo Underrättelser,* jämförde Larin-Kyöstis dikter med svenska poeter och noterade enligt förväntningarna beröringspunkter med Karlfeldt, Fröding och Bellman.[54]

Vilhelm Lundström som skrev om den översatta diktsamlingen för *Tierps-Posten* i Uppland och sedermera även för tidningen *Upsala,* hade en dubbelroll när det gällde Larin-Kyöstis verk i och med att han deltagit i översättningsprojektet. I artikeln ingick en rolig iakttagelse där Lundström reflekterade över den påverkan som diktarens hemstad haft. Enligt Lundström, ”hade ödet fogat, att ’Larssons hotell’ kommit att ligga i Borgå eller Vasa eller någon annan stad med svenskt läroverk, skulle den svenska litteraturen haft en stor skald mera”.[55] Han framförde något tillspetsat att Larin-Kyöstis dikter så att säga översatts tillbaka till svenska i urvalet. Lundström uppmärksammade även längtan till fjärran länder, vandringslusten och uttrycken för vikingatraditionen som var typiska svenska motiv.[56]

53 A.K., ”Dikter. Dikter af Larin Kyösti”, *Hufvudstadsbladet* 8/12 1908.

54 Ernst von Wendt, ”Ny literatur. Larin Kyösti: Dikter”, *Åbo Underrättelser* 18/12 1908.

55 Vilh. Lundström, ”Larin Kyösti”, *Tierps-Posten* 20/1 1909.

56 Ibid. I *Hufvudstadsbladet* 5/4 1909 refererade man under rubriken ”Larin Kyösti” till Lundströms beskrivningar av Larin-Kyösti som publicerats i olika tidningar. Referatet förefaller ha väckt reaktioner även i den finskspråkiga pressen då signaturen Esa i *Helsingin Sanomat* i kåserande ton menade att Lundström försvenskat Larin-Kyösti. I slutet av sin text provocerade han: ”Om till exempel Larin Kyösti är en alltigenom svensk diktare så kunde man ha meddelat denna nya information åt svenskarna utan att åter läxa upp oss mongoler.” Esa, ”Hyvästi Kyösti!”, *Helsingin Sanomat* 7/4 1909. ”Sillä jos esim. Larin Kyösti on puhtaasti ruotsalainen runoilija, niin olisihan tämän uuden asian voinut ruotsalaisille ilmottaa meitä mongoolilaisia taaskin läksyttämättä.”

Fredrik Vetterlund vid *Aftonbladet* var i stort sett inne på samma linje som Lundström. Vetterlund påstod fyndigt att ”om bland Finlands svenskskrifvande samtida någon kan uppvisa en mer gedigen poetpersonlighet än Larin Kyösti, det är uttydt Gösta Larson”.[57] Enligt Vetterlund var den finska poetens skala större än de svenska poeternas över lag. Recensenten såg i Larin-Kyösti en ren poet och noterade i texterna den äldre och äkta finska diktens renhet och förtjusning i naturen. Vetterlunds slutsats var att diktaren inte enbart var en stämningspoet utan även hade känsla för verkligheten och epiken. Vetterlund menade slutligen att Larin-Kyösti självständigt förde vidare ”den stora finska och finsk-svenska poesins traditioner” från *Kalevala* via Franzén till Runeberg och Topelius.[58]

Larin-Kyösti skickade veterligen även ett dedicerat exemplar av *Dikter* till August Strindberg som reagerade med ett postkort med en artig om än något svävande kommentar: ”Det är styfva tag i verserna och bör bringa Er en vacker succès. Haf tack !” [59] Larin Kyöstis diktsamling med dedikationen återfinns fortfarande i biblioteket som Strindberg efterlämnade men verkets sidor är oskurna! [60]

Larin-Kyösti skickade sin bok även till många andra nordiska författare av vilka flera tog ställning till hans urval. Selma Lagerlöf som inväntade Nobelpriset svarade med ett porträttfotografi men i stället för att ge respons på dikterna nöjde hon sig med en ytlig fras: ”Med vänlig tack för Era vackra dikter.” Visserligen mindes Lagerlöf senare den finska diktaren genom att skicka honom en av sina böcker och de träffades även i Köpenhamn våren 1919 i samband med en nordisk författarkongress.[61]

Däremot beskrev Verner von Heidenstam, den blivande medlemmen av Svenska Akademien och nobelisten, Larin-Kyöstis dikter noggrannare och i en synnerligen tillmötesgående anda: ”I det vackra

57 Fredrik Vetterlund, ”Larin Kyösti: Dikter”, *Aftonbladet* 1/5 1909.

58 Ibid.

59 På postkortet som ingår i Kyösti Larsons arkiv i Finska litteratursällskapets litteraturarkiv finns ett fotografi av Strindberg taget av Herman Hamnqvist. Kortet är stämplat 17/12 1908. Se även Meidal (red.), *August Strindbergs brev 17,* s. 212.

60 Om de oskurna sidorna, se Hans Lindström, *Strindberg och böckerna. I. Biblioteken 1883, 1892 och 1912,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet 36, Uppsala: Svenska Litteratursällskapet 1977, s. 139.

61 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 123.

stycket På utmarkerna susa de finska skogarnas vemod och man känner ju alltid, att Ni är finne."[62] Larin-Kyösti fick även positiv kritik för sitt dikthäfte av den betydande danska kritikern Georg Brandes och norrmannen Knut Hamsun.[63] Senare, efter att ha knutit fler kontakter till nordiska författare under författarkongressen i Köpenhamn, blev Larin-Kyösti vän med bland andra Vilhelm Ekelund. Efter att ha läst den finska författarens texter kommenterade Ekelund dem artigt genom att jämföra dem med Robert Burns dikter.[64]

Den med omsorg redigerade diktsamlingen *Dikter af Larin Kyösti* var av allt att döma en framgångshistoria. Samtidigt innebar den första etappen på Larin-Kyöstis färd mot ett vidare anseende. Senare på 1910-talet översattes hans berättelser till svenska i urvalet *Sanning och sägen* med underrubriken *Berättelser och sagor* (1916, i Sven Karléns översättning). Mottagandet av dem var mer reserverat.[65]

Juhani Aho hade på 1890-talet föreslagit för Svenska litteratursällskapet i Finland att översättningar av finskspråkiga verk till nordiska språk kunde fungera som en kanal till europeiska marknader.[66] Larin-Kyösti följde uppenbarligen Ahos lära och arbetade hårt för att nå en publik även på andra ställen än i Norden. Mellan världskrigen översattes hans verk till många europeiska språk, såsom engelska, franska, tyska och italienska och han lyckades även etablera sig i Amerika och Japan. Utöver resor i Norden besökte Larin-Kyösti veterligen även Ryssland, Tyskland, Italien och Frankrike. Framför allt upprätthöll han kontakter med finskbesläktade folk i Estland och Ungern, och gjorde resor till dessa länder. I Estland utkom förutom

62 Verner von Heidenstams brev till Larin-Kyösti 31/3 1909, Tavastehus stadsmuseums Larin-Kyösti-samling, Tavastehus. Anmärkningsvärt är att von Heidenstam senare var i fortlöpande kontakt med Larin-Kyösti ända in på 1930-talet. Se Niemi, *Larin-Kyösti,* s. 123–124.

63 Georg Brandes brev till Larin-Kyösti 27/6 1909, Kyösti Larsons arkiv, Finska Litteratursällskapets litteraturarkiv, Helsingfors. Knut Hamsuns brev till Larin-Kyösti 16/12 1910, Brev till Larin-Kyösti, Nationalbibliotekets handskriftssamling, Helsingfors.

64 Vilhelm Ekelunds brev till Larin-Kyösti 20/1 1920, brev till Larin-Kyösti, Nationalbibliotekets handskriftssamling, Helsingfors. Ekelund skickade i sin tur sina dikter (*Valda skrifter* 1913) och sitt sista verk (*Attiskt i fågelperspektiv* 1919) till Larin-Kyösti.

65 Niemi, *Larin-Kyösti,* s. 127.

66 Juhani Aho, "Suomalaisten alkuteosten ruotsintamisesta. Ehdotus Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuralle", *Valvoja* 1898:1, s. 73–77.

översättningar även Larin-Kyöstis kortbiografi *Elulugu ja tööt* (1928, sv. Biografi och verk) skriven av Willem Grünthal-Ridala. Höjdpunkten för Larin-Kyöstis internationella karriär var en inbjudan att bli en av Mark Twain Societys vice ordförande.[67]

Pjäsen *Ad astra* med underrubriken *Yömaalarin unelma seitsemässä kuvaelmassa* (1906, på svenska *En nattmålares dröm i sex tablåer* 1911) kan ses som det egentliga genombrottet i Larin-Kyöstis produktion.[68] Pjäsen påminner om ett strindbergskt drömspel. När den utkom i svensk översättning av Holger Nohrström på Albert Bonniers förlag 1911, fick den tämligen positiv respons bland annat i *Dagens Nyheter* och *Stockholms Dagblad*. Senare när pjäsen översatts till fem andra språk (engelska, tyska, franska, ungerska och polska) jämfördes Nattmålarens författare inte bara med Strindberg utan även med Henrik Ibsen och man menade rentav att verkets karaktärer bjöd på humor i Shakespeares stil. Pjäsen spelades även i Ungern och Slovakien men inte i Norden trots försök att få den uppsatt på scenen.[69]

Från byns sångare till kosmopolit

Tack vare sin härkomst och klassiska utbildning vid Tavastehus lyceum använde Larin-Kyösti aktivt många språk och hade under årtiondenas lopp nytta av dem under sina resor ute i världen. Sina svenska rötter till trots var Larin-Kyösti som diktare från första början en patriot. I

67 Niemi, *Larin-Kyösti*, s. 213–221. I synnerhet då Larin-Kyöstis verk skulle översättas till engelska uppstod svårigheter och det var inte alltid lätt att hitta en utländsk förläggare. I stället fann man en alternativ lösning där böcker som översatts i Finland trycktes i hemlandet och spreds ut i världen bland annat via finländska ambassader. Larin-Kyösti hade som vana att skicka sina översatta verk till kända personer. Exempelvis skickade han ett exemplar på italienska till Mussolini och ett tyskt exemplar till general von der Goltz som deltagit i strider i inbördeskriget i Finland. Se ibid., s. 217–220.

68 Larin-Kyösti, *En nattmålares dröm i sex tablåer,* Översättning: Holger Nohrström, Stockholm: Albert Bonniers Förlag 1911. I översättningen har de sju tablåerna krympts ner till sex. Pjäsens konstnärliga bäring har påverkats av författarens personliga upplevelser som ledde till en psykisk kris mellan åren 1904 och 1906. Under en resa till Italien var Larin-Kyösti nära att begå självmord men klarade sig ur sin djupa depression med hjälp av sina konstnärskolleger. Niemi, *Larin-Kyösti,* s. 98–100.

69 Niemi, *Larin-Kyösti,* s. 107, 109–110, 277–278.

synnerhet då kristillstånd rådde i nationen stämde han sin kantele för Finland. Detta skedde bland annat under vinter- och fortsättningskriget.[70] Även under krigsåren drev han aktivt Finlands sak genom sina kontakter till Sverige.[71]

Såsom Kai Kyösti Kaukovalta – som forskat i Larin-Kyösti och skrivit en pjäs om diktaren – påpekat, var Larin-Kyöstis relation till föräldrarnas hemland speciell. Han besökte Sverige endast en gång, då han gästade släktingar efter sin debut.[72] Under denna resa, som egentligen var en genomfartsresa via Stockholm till Danmark och Norge, uppvaktade Larin-Kyösti Bellmans grav. Från detta besök finns även en dikt med titeln ”Muisto” (sv. Minnet).[73]

Man kan rentav beskriva Larin-Kyöstis relation till sina svenska rötter som schizofren: å ena sidan avvisade han svenskheten, å andra sidan njöt han av de litterära inspirationskällorna som han fick tack vare att han kunde svenska. Det förefaller som att Larin-Kyösti bejakade sina rötter först på äldre dagar. Detta uppmärksammades även av hans vänner. I ett brev daterat i mitten av 1930-talet uttryckte Valfrid Hedman, som känt Larin-Kyösti sedan de var barn, sin förtjusning över att diktaren ändrat inställning: ”Så glädjande det var att du för en gångs skull erkände att du är ättling till vikingarna, en egenskap som jag avundats Dig mer än dina litterära framgångar.”[74]

Larin-Kyösti som vid sekelskiftet blivit känd för ”Kylän lauluja” (”Sånger från byn”) ville inte länge hålla sig inom de givna ramarna, som en enkel folksångare. Han upplevde den romantiska trubadurens författarroll som alltför snäv och strävade därför efter att förnya sig. Han sökte klangbotten i bredare kretsar först i hemlandet, senare i nordiska litterära miljöer och slutligen i världslitteraturen. Då han rörde sig i Norden och på andra ställen i Europa byggde han broar

70 Ibid., s. 240–244.

71 Ett brev från Volmar Bergh 14/3 1940 avslöjar att Larin-Kyösti under vinterkriget försökte sprida sina dikter i Sverige. Brev till Larin-Kyösti, Nationalbibliotekets handskriftssamling, Helsingfors.

72 Kai Kyösti Kaukovalta, ”Erään rallattajan jälkimaine”, *Kirjo* 2003:3.

73 Niemi, *Larin-Kyösti,* s. 67.

74 Valfrid Hedmans brev till Larin-Kyösti 19/11 1935, brev till Larin-Kyösti, Nationalbibliotekets handskriftssamling, Helsingfors. ”Olipa hauskaa, että kerrankin tunnustit olevasi viikinkien jälkeläinen, mitä ominaisuutta minä olen Sinulta kadehtinut enemmän kuin kirjallisia laakereitasi.”

och sprängde gränser. Han frigjorde sig från rollen som den mest finska finnen och den mest tavastländska tavastlänningen och sökte sig mot internationellt skapande genom att nyttja sina nätverk. Han vände sin splittrade bakgrund till sin fördel, sitt liv i marginalen mellan olika språk och kulturer. Larin-Kyöstis situation kan liknas vid hur produktionen bland centrala representanter för den finlandssvenska modernismen i stort växte fram i en dialog mellan kulturer.

Översättning till svenska: Pia Perokorpi